

УДК (UDC) 327.323 : 172.4
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.114

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS THE BASIS OF ESTABLISHING PEACEFUL RELATIONS

Valentyna Babina,

e-mail: ona2009@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2796-5024>

National University "Odessa Polytechnic",
Ukraine, 65044, Odesa, Shevchenko Ave., 1

Iryna Kudlai,

e-mail: kiv@op.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6154-5245>

National University "Odessa Polytechnic",
Ukraine, 65044, Odesa, Shevchenko Ave., 1

Abstract

The culture of any nation does not develop in isolation from the cultures of other nations, but is naturally in the context of the world cultural process. For centuries, Ukrainians have been creating their own original culture, inheriting the cultural values of their ancestors, adopting and creatively comprehending the heritage of other peoples. One of the most important factors contributing to the successful development of national cultures is the assimilation of the artistic experience of other peoples. The intensity and fruitfulness of this process are ensured by socio-economic ties, due to the desire of peoples for mutual understanding and mutual enrichment. The article examines the problem of international cultural interaction as a basis for establishing peaceful relations between subjects of international law. The main components of intercultural diversity of the world and intercultural communication, as well as ensuring the cultural diversity of mankind is described. In the article, the author analyzes theoretical and practical approaches to the study of modern problems of international cultural relations. Communication between cultures should be aimed at the development of a constructive, balanced dialogue, equal in relation to representatives of other cultures. As a result of the research, it was concluded that two trends can be identified in modern cultural exchange. On the one hand, there is an active expansion of the communicative space, which includes more and more new countries, representatives of the general public, and various social groups. However, on the other hand, dialogue in the cultural sphere cannot be called equal and mutually beneficial for many participants in this process. But in any case, intercultural communication serves as the basis for establishing a peaceful dialogue between countries.

Keywords: intercultural communication, global international processes, world order, intercultural interaction, understanding, foreign cultural policy

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОСНОВА НАЛАГОДЖЕННЯ МИРНИХ ВІДНОСИН

Валентина Бабіна,

e-mail: ona2009@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2796-5024>

Національний університет «Одеська політехніка»,
Україна, 65044, м. Одеса, провулок Шевченко, 1

Ірина Кудлай,

e-mail: kiv@op.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6154-5245>

Національний університет «Одеська політехніка»,
Україна, 65044, м. Одеса, провулок Шевченко, 1

Анотація

Культура будь-якого народу розвивається не ізольовано від культур інших народів, а закономірно перебуває в контексті світового культурного процесу. Українці віками творили власну самобутню культуру, успадковуючи культурні цінності своїх предків, переймаючи і творчо осмислюючи надбання інших народів. Досягнення глобалізації поставили міжкультурну відповідність на найважливіші місця багатьох досліджень. Одним із найважливіших факторів, що сприяє успішному розвитку національних культур, є засвоєння художнього досвіду інших народів. Інтенсивність і плодотворність цього процесу забезпечуються соціально-економічними зв'язками, обумовленими прагненням народів до взаєморозуміння та взаємозбагачення. В статті досліджується проблема міжнародної культурної взаємодії як основи налагодження мирних відносин між суб'єктами міжнародного права. Охарактеризовано основні компоненти міжкультурного різноманіття світу та міжкультурної комунікації, а також забезпечення культурного різноманіття людства. Також проведено аналіз теоретичних та практичних підходів до вивчення сучасних проблем міжнародних культурних зв'язків. Комунікація між культурами повинна бути спрямована на розвиток конструктивного, зваженого діалогу, рівноцінного стосовно представників інших культур. В результаті дослідження зроблено висновки, що у сучасному культурному обміні можна виявити дві тенденції. З одного боку, відбувається активне розширення комунікативного простору, до якого включаються дедалі нові країни, представники широкої громадськості, різних соціальних груп. Проте, з іншого боку, діалог у культурній сфері для багатьох учасників цього процесу не можна назвати рівноцінним та взаємовигідним. Але у будь-якому випадку міжкультурна комунікація виступає основою налагодження мирного діалогу між країнами.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, глобальні міжнародні процеси, світовий порядок, міжкультурна взаємодія, порозуміння, зовнішня культурна політика

Постановка проблеми. У житті будь-якого суспільства бувають періоди стабільності та кризи, коли ламаються усталені економічні, політичні та культурні основи суспільного життя. Ці зміни не завжди відбуваються одночасно у всіх перерахованих найважливіших сферах, але саме таку всеосяжну кризу ми спостерігаємо у суспільстві. У такі моменти особливо гостро відчувається потреба у нових орієнтирах у суспільному розвитку, в оперативній оцінці ситуації та

прогнозуванні подій. Зараз Україна та уся світова спільнота стоять на шляху стрімких перетворень: дестабілізація міжнародної безпеки, зміщення «центрів сили» на міжнародній арені, поява нових економічних лідерів, глобальні екологічні проблеми. Існуючі політичні та культурні проблеми по-новому поєднують і поділяють світ.

Епоха глобалізації сприяла взаємопов'язаності світу через значне розширення торгівлі та культурного обміну. Глобалізація збільшила виробництво товарів та послуг. Найбільші компанії більше не є національними фірмами, на разі це транснаціональні корпорації з філіями у багатьох країнах. Це можна вважати важливим та складним періодом для всього людства. Вперше співпраця цивілізацій і культур має надзвичайно масовий і насичений характер, висловлюючи головну тенденцію суспільного прогресу. Однак зрозуміло, що спілкування між країнами включає не тільки співпрацю, а й конфліктні відносини. У таких умовах стає очевидною необхідність міжнародного, міжнаціонального, міжрелігійного діалогу з метою стабілізації відносин між учасниками міжнародної арени.

Проблема міжкультурної комунікації набуває самостійного значення у плані міжнародних відносин, які, своєю чергою, є яскравим прикладом суспільного розвитку на різних етапах, але водночас відбивають численні особливості міжкультурного феномена. Історія міжкультурної комунікації доводить, що вона безпосередньо пов'язана з розвитком політичних, комерційних та культурних відносин.

Не можна не враховувати, що культурні зв'язки сприяють формуванню привабливого образу країни, що свідчить про її прагнення до відкритості та діалогу. На відміну від традиційної дипломатії першої половини – середини ХХ ст., що забезпечувала насамперед безпеку та національні інтереси держави, нова дипломатія кінця ХХ – початку ХХІ ст. значною мірою націлена на моделювання образу країни у світі. У такій ситуації культура стає справою державної ваги, а культурні зв'язки – ефективним засобом міжнародних відносин та міжкультурної комунікації, особливо у процесі налагодження мирних відносин між акторами. У свою чергу, культурна дипломатія стає невід'ємною складовою зовнішньополітичної діяльності держави.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій У вітчизняній та зарубіжній науковій історіографії є низка наукових публікацій щодо міжкультурної комунікації або діалогу культур. Ці питання розглядаються у різних дисциплінарних ракурсах і дослідженнях. Ідея діалогу своїм корінням сягає ще античної доби (філософія Сократа, Платона, Аристотеля), а в епоху Відродження стає важливим контекстним елементом суспільної культури. У свою чергу європейська філософська думка Нового часу розвивається переважно як антитеза монологічного християнського світогляду (Valiyev, N.d.: 35).

На разі ж проблема діалогу культур розглядається через призму глобалізації, забезпечення культурної та духовної цілісності соціуму. Вагомим внеском у даному випадку є роботи американського соціолога та політолога С. Хантінгтона (Huntington, 2014), де автор розглядає взаємодію культур народів на основі так званої цивілізаційної теорії у сучасній інтерпретації.

На сьогоднішній день виділяють два можливих сценарії геополітичної взаємодії цивілізацій. Перший – сценарій зіткнення цивілізацій, який фактично вже почав здійснюватися у вигляді низки локальних міжцивілізаційних конфліктів (Косово, Чечня, Сирія та ін.). Звісно у даному випадку ми ще не можемо говорити про глобальність цього процесу, але певні нотки вже спостерігаються (відповідна зміна сил співвідношення). Другий сценарій – партнерство цивілізацій, «передбачає розвиток доброзичливого співробітництва локальних цивілізацій, як складових міжнародного співтовариства, вироблення ефективного механізму розв'язання міжцивілізаційних протиріч, взаємодопомоги, підтримки менш розвинених, бідних народів і цивілізацій при їх політичній рівноправності, відсутності диктату,

насильства, розвитку глобальної демократії, що забезпечує свободу волевиявлення» (Kuchmii, 2003: 54).

У світовій практиці існує значна кількість підходів щодо систематизації культур за відповідними ознаками. Попередні дослідження у галузі кроскультурних досліджень базувалися або на припущенні, що культура відіграє важливу роль у міжнародному контексті (Hofstede, 2001), або що вона має певний вплив на комунікацію між акторами міжнародної арени (Harris and Ogbonna, 1998). Відповідно культура займає важливе місце в системі міжнародних відносин, оскільки впливає на формування лідерських та управлінських тенденцій, які безпосередньо пов'язані з культурним походженням індивідів (Hofstede, 2001; House et al., 2004).

На початку XXI ст. набула популярності концепція «м'якої сили», серед основоположників якої добре відомий представник американської неоліберальної школи Дж. Най, який безпосередньо наголошує на ефективності застосування «м'якої сили» при боротьбі за лідерство на міжнародній арені. На його думку такі зовнішньополітичні аргументи, як велика територія, потужна армія тощо, стали малоефективними (Petrova, 2014). Тому культуру можна розглядати як істотний чинник зовнішньої політики країн, які прагнуть відігравати важливу роль у міжнародних відносинах та міжкультурній комунікації.

Питання міжкультурної комунікації активно досліджується й вітчизняними дослідниками, серед яких варто виокремити праці Ю. Азарової (Azarova, 2016), Л. Євдокімової-Лисогор (Yevdokimova-Lysohor, 2017), О. Кучмій (Kuchmii, 2003), Г. Козловської (Kozlovska, 2011), М. Яковенко та Я. Зембровські (Yakovenko & Zembrovski, 2022), які розкриваючи розуміння міжкультурної комунікації, підкреслюють важливість цього аспекту у сфері міжнародних відносин.

Метою дослідження є висвітлення місця міжкультурної комунікації у процесі налагодження мирних відносин між суб'єктами міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивність розвитку сучасного суспільства, економічні й соціокультурні процеси інтеграції, що відбуваються в ньому, сприяють розвитку міжкультурного спілкування, збільшенню професійних контактів між представниками різних культур і країн, розширенню міжнародної співпраці й мобільності, а також налагодженню контакту у процесі відновлення мирних відносин між суб'єктами міжнародної арени. Такий розвиток суспільства призводить до глобалізації, розширення взаємодій різних країн, народів і їх культур, а спілкування з представниками інших держав вже давно стало реальністю сьогодення.

В усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства початок XXI ст. відзначився масштабним розширенням світового та європейського просторів за допомогою культурних обмінів, прямих контактів між державними інститутами, соціальними групами, туризму, професійної мобільності фахівців різних галузей, наукового співробітництва, участі у спільних міжнародних освітніх, науково-дослідницьких проектах і грантах, програмах підвищення кваліфікації тощо. Єдиний інформаційний простір, соціальна мобільність людей, відкритість меж трансформують людство у цілісну світову спільноту.

Основним пріоритетом сучасної світової політики стає взаємодія цивілізацій. З одного боку, світ об'єднується на основі економічної, технологічної, інформаційної інтеграції. З іншого боку, посилення інтеграційних процесів веде до зростання культурної самосвідомості та культурної самоідентифікації (Batishcheva, 2007).

Як зазначає О. Кучмій: «міжкультурну комунікацію слід розглядати як сукупність різноманітних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур. Цей процес відбувається як в політиці, так і в міжособистісному спілкуванні людей у побуті, родині, неформальних контактах, тобто на макро- та мікрорівнях. Часто політичні конфлікти можуть порушувати і навіть переривати нормальні відносини, особливо у випадках, коли культура використовується як інструмент національного протиставлення, консолідації «своїх»

і відторгнення «чужих». Однак, обминаючи ці бар'єри і кордони, культурні контакти продовжують підтримуватися, навіть між ворогуючими націями» (Kuchmiy, 2003: 52).

Проблеми міжкультурних комунікацій сучасності мають досить складну природу, яка впливає з самого феномена культури. Так, багато вчених звернулися до проблеми міжкультурного діалогу і представили різноманітні дослідження безпосередньо або опосередковано, що примикають до загальної проблеми міжкультурних комунікацій.

Міжкультурна комунікація вивчає спілкування між різними культурами та соціальними групами та описує численні комунікаційні процеси та пов'язані з ними проблеми між групами осіб із різним культурним походженням. Знання іноземної мови – це лише основа до розуміння загального концепту висловлювання. Адже, окрім знання мови, потрібно розуміти культурне походження, цінності та переконання іншої сторони. Тобто, потрібно мати навички міжкультурного спілкування, які передбачають адаптованість та прийняття особливостей інакшості культур (What is intercultural communication, N.d).

Так, у США й інших англосаксонських культурах спілкуються максимально буквально і прямо. Доброю комунікацією вважається чітка й зрозуміла взаємодія. У свою чергу відповідальність за точність передачі повідомлення лежить цілковито на комунікаторі. У багатьох азійських культурах, зокрема в Індії, Китаї, Японії та Індонезії, навпаки: меседжі часто імпліцитні та багатозначні. Відповідальність за передачу повідомлення покладається як на комунікатора, так і на отримувача.

Таким чином, існують фундаментальні відмінності у функціях і контексті способів спілкування людей і націй. У результаті, їх передбачуване значення часто втрачається або, що ще гірше, неправильно розуміється та неправильно тлумачиться. Слова, сказані з найкращими намірами, які неправильно прочитані чи неправильно витлумачені, рідко можуть привести до конструктивних висновків. Так, заява лідер КНР Сі Цзіньпін про трансформацію Китаю, були сприйняті США як бажання зайняти глобальне лідерство на міжнародній арені. Хоча, сам Китай висловлював прихильність до «мирного співіснування». Тому, якщо лідери та представники Китаю бажають поширювати свої повідомлення, ідеї та наміри так, щоб американська аудиторія зрозуміла передбачуване значення, їм спочатку потрібно розвинути розуміння того, що формує відповідні призми кожної країни, і відповідно скоригувати свою комунікацію (Aluf, 2018).

Історія розвитку культурної взаємодії та основні підходи, що сформувалися у науковій практиці наочно свідчать, що даний напрямок є досить популярним, актуальним, має усталені традиції і представляє особливий інтерес у період активної інтеграції і розвитку міжкультурної комунікації (Kuchmiy, 2003: 53).

Не існує ізольованих культур – усі вони живуть і розвиваються лише у діалозі з іншими культурами. Діалог культур був і залишається основним у розвитку людства. Протягом століть та тисячоліть відбувалося взаємозбагачення культур, з яких складалася унікальна мозаїка людської цивілізації. Процес взаємодії, діалогу культур має складний і нерівномірний характер. Це спосіб людського спілкування, це поєднання різних смислів (понять, символів) культури, де формується орієнтація розуму на порозуміння. Це основа, яка дає розуміння в особливостях налагодження контакту, проведення переговорного процесу.

Діалог культур вимагає єдиного комунікаційного простору, заснованого на загальноприйнятих кодах культур або в ідеалі – на єдиній мові, в глобальному масштабі на своєрідній мові мов, тобто метамові. Проте здійснення такого ідеального комунікаційного простору з одночасним збереженням багатого конкретно-історичного та етнічного культурного змісту в принципі не можливо.

Діалог пронизує все наше життя. Він є за своєю дійсністю засобом здійснення комунікаційних зв'язків, умова взаєморозуміння людей. Ідея діалогу культур має на увазі відкритість культур одна одній. Але це можливо при виконанні низки умов:

рівності всіх культур, визнання права кожної культури на відміну від інших, поваги до чужої культури. Тому діалог культур – це не лише суворе наукове поняття, скільки метафора, яка покликана набути статусу політико-ідеологічної доктрини, якою слід керуватися при здійсненні взаємодії різних культур (Manakin, 2012).

Варто розуміти, що міжкультурна комунікація – це складний і багатогранний процес, який має низку перешкод на своєму шляху. Однією з головних і найбільш поширених проблем є етноцентризм, суть якого полягає в тому, що одна культурна група вважає себе домінуючою над іншими. Як наслідок, замість встановлення рівного міжкультурного діалогу, спостерігається нав'язування власних цінностей, правил, норм і т.д. Іншою проблемою виступає припущення, що інші культури схожі між собою. У результаті, це призводить не до порозуміння між культурами, а до їх віддалення через незнання особливостей, тонкощів одна одної (What is intercultural communication, N.d).

Проблеми сучасного діалогу, на наш погляд, передусім пов'язані із глобальною експансією західних економічних, політичних та культурних стандартів. Це загострює та ускладнює культурну суперечність між Заходом і Сходом, призводить до уніфікації, яка виробляє до рівня фольклору національні та соціальні особливості, і перетворює культуру на товар, що обмінюється на широкому ринку, де всі цінності складаються, взаємно анулюються і де замість поняття «діалогу культур», виникає поняття «обмін продуктами культури».

Діалог між культурами як би долає замкнутість і односторонність смислів цих культур. За такої діалогічної зустрічі двох культур вони не зливаються і не змішуються, кожна зберігає свою єдність і відкриту цілісність, але вони взаємно збагачуються. Діалог, як засіб комунікації культур передбачає таке зближення взаємодіючих суб'єктів культурного процесу, коли вони не пригнічують один одного, не прагнуть домінувати, а співпрацюють дбайливо та обережно. Діалог культур – основа та важлива передумова для формування та зміцнення таких цінностей, як толерантність, повага, взаємодопомога.

Проблема взаємодії культур на сьогодні настільки складна і неоднозначна, що вимагає серйозного, комплексного осмислення з урахуванням усіляких складових цього явища і на основі наявного досвіду.

Висновки. В історії міжнародних відносин можна простежити утвердження різноманітних підходів і форм міжкультурної комунікації, які виникли під впливом численних чинників. Культурні зв'язки відігравали важливу роль у розвитку політичного діалогу, а згодом часто сприяли зміні політичного клімату. Тому, розглядаючи міжкультурну комунікацію, варто розуміти, що це складний, багатогранний процес, в основі якого мова, що відображає культуру народу; культура, що передає особливості суспільно-історичних умов; особистості, які формуються у ході освітньої і соціальної діяльності.

Знання тонкощів міжкультурної комунікації є запорукою розвитку стабільних дво- та багатосторонніх відносин між акторами міжнародної арени. Це основа налагодження мирних відносин між ними. Серед проблем, які найбільше впливають на реалізацію міжкультурної комунікації виділяють етноцентризм (переважання однієї культурної групи над іншою) та припущення, що культури схожі між собою. У результаті, це призводить не до порозуміння між культурами, а до їх віддалення через незнання особливостей, тонкощів одна одної.

Україна як повноцінний суб'єкт міжнародного права давно утвердилася у міжкультурній комунікації, зарекомендувавши себе актором, який сповідує мирне співіснування. Сьогоднішні умови, в яких опинилася українська держава (мала та велика російська-українська війна), спонукають до активізації міжкультурного діалогу з метою не лише привернення уваги міжнародної спільноти щодо злочинів, вчинених Росією, але й до об'єднання зусиль міжнародних гравців у протидії цьому агресорові, який сьогодні є не лише дестабілізатором регіональної системи міжнародних відносин, але й глобальної. Одним із основним методів посилення

міжкультурної комунікації виступає реалізація публічної та культурної дипломатії України за кордоном.

REFERENCES

- Aluf, D.** (May 17, 2018). Intercultural Communication for Effective International Relations in the 'New Era'. *Signal Group*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwWeVx1U>
- Azarova, Y.** (2016). Multiculturalism and modern models of international communication. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. Seriya: *Kul'turolohiya*, 17, 13-19 // **Азарова, Ю.** (2016). Мультикультуралізм і сучасні моделі міжкультурної комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: *Культурологія*, 17, 13-19.
- Batishcheva, O.S.** (2007). *State management of the development of national culture in the conditions of globalism* (extend of PhD thesis). Lviv // **Батищева, О.С.** (2007). *Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізму* (автореферат кандидатської дисертації). Львів.
- Harris, C.L. & Ogbonna, G.** (1998). Employee responses to culture change efforts. *Human Resource Management Journal*, 8 (2), 78-92.
- Havryushenko, O.A., Sheyko, V.M. & Tyshevs'ka, L.H.** (2004). *History of culture*. Kyiv: Kondor // **Гаврюшенко, О.А., Шейко, В.М. & Тишевська, Л.Г.** (2004). *Історія культури*. Київ: Кондор.
- Hofstede, G.** (2001). *Culture's Consequences*. California – London – New Delhi: Sage Publications.
- House, R.J., Hanges, P.J., Javidan, M., Dorfman, P.V. & Gulpa, V. (eds.)** (2004). *Culture, Leadership, and Organizations. The Globe Study of 62 Societies*. United Kingdom: Sage Publications.
- Hantington, S.** (2014). *Clash of Civilizations*. Moskva: AST // **Хантингтон, С.** (2014). *Столкновение цивилизаций*. Москва: АСТ.
- Kozlovska, H.V.** (2011). Relevance of international communication problems in modern conditions. *Mizhnarodnyy naukovyy forum: sotsiologhiya, psykhologhiya, pedagoghika, menedzhment*, 7, 42-51 // **Козловська, Г.В.** (2011). Актуальність проблем міжнародної комунікації у сучасних умовах. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*, 7, 42-51.
- Kuchmiy, O.P.** (2003). International communication: structure and dynamics of processes. *Kul'tura narodiv Prychornomor'ya*, 37, 52-55 // **Кучмій, О.П.** (2003). Міжнародна комунікація: структура та динаміка процесів. *Культура народів Причорномор'я*, 37, 52-55.
- Manakin, V.M.** (2012). *Language and international communication*. Kyiv: VTS «Akademiya» // **Манакин, В.М.** (2012). *Мова та міжнародна комунікація*. Київ: VTS «Akademiya».
- Petrova, I.L.** (2014). Changes in corporate culture as an imperative for organizational development. *Visnyk Prykarpats'koho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, 10, 76-79 // **Петрова, І.Л.** (2014). Зміни корпоративної культури як імператив організаційного розвитку. *Вісник Прикарпатського університету, Серія «Економіка»*, 10, 76-79.
- Valiyev, Agil** (N.d.). Culture and intercultural communication in international relations. Retrieved from <https://cutt.ly/NwWeN2pX>
- What is intercultural communication, (N.d). *Ehlon Magazine*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwWeMush>
- Yakovenko, M. & Zembrovs'kyu, Y.** (2022). International cultural cooperation of modern states. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsii «Ukrayina u suchasnomu mizhnarodnomu prostori»*. Kyiv: Karavela, 67-70 // **Яковенко, М. & Зембровський, Я.** (2022). Міжнародна культурна співпраця сучасних держав. *Міжнародна науково-практична конференція «Україна у сучасному міжнародному просторі»*. Київ: Каравела, 67-70.
- Yevdokimova-Lisohor, L.A.** (2017). *Basics of intercultural dialogue*. Kharkiv: Vydavn. Ivanchenka I.S. // **Євдокімова-Лісогор, Л.А.** (2017). *Основи міжкультурного діалогу*. Харків: Вид-во Івашенка І.С.